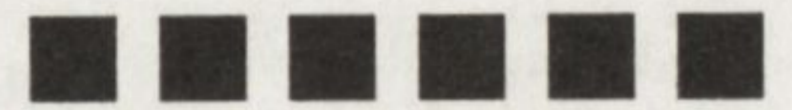

**KRONIKA
NAUKOWA****Kazimierz A. Dobrowolski
(26 I 1931–6 V 2002)**

Profesor dr hab. Kazimierz A. Dobrowolski swoją aktywność naukową, dydaktyczną i organizacyjną związał przede wszystkim z Uniwersytetem Warszawskim, jakkolwiek sprawował liczne funkcje i obejmował stanowiska także w innych instytucjach oraz organizacjach naukowych i administracyjnych.

Zainteresowanie otaczającym światem przyrody towarzyszyło Mu od wczesnej młodości. Stąd, po otrzymaniu świadectwa dojrzałości w liceum im. T. Rejtana w Warszawie (w 1949 roku), wybiera studia biologiczne na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego, które kończy stopniem „magistra zoologii w zakresie ekologii zwierząt” w 1954 roku. Już jako pracownik Uniwersytetu uzyskuje kolejne stopnie i tytuły naukowe oraz towarzyszące im stanowiska: doktora nauk przyrodniczych (i adiunkta) po obronie rozprawy pt. „Badania nad ekologicznymi przystosowaniami ptaków Wisły” (w 1963 roku); doktora habilitowanego w zakresie zoologii (i docenta) na podstawie rozprawy pt. „Struktura występowania typów i form morfoekologicznych ptaków wodnych” (w 1969 roku); tytuł i stanowisko profesora nadzwyczajnego (w 1976 roku), a następnie zwyczajnego (w 1989 roku).

Będąc studentem drugiego roku biologii, w 1951 roku zostaje zatrudniony w Zakładzie Zoologii UW na stanowisku zastępcy asystenta. W 1953 roku przechodzi do Zakładu Ekologii PAN, kierowanego wówczas przez prof. K. Tarwida, który był również opiekunem prac magisterskich grupy ekologów na UW i kierownikiem Pracowni Ekologii. Po dwóch latach (w 1955 roku) powraca na Uniwersytet, by pozostać tu nieprzerwanie już do końca swojej aktywności zawodowej. Oprócz zajęć dydaktycznych i prowadzenia badań pełni różne funkcje, kierując kolejno: Pracownią Ornitologiczną w

Zakładzie Zoologii, Zakładem Zoologii Kręgowców, Zakładem Zoologii, Zakładem Zoologii i Ekologii, w którym pozostaje po przejściu na emeryturę. W latach 1972–1978 pełnił także funkcje prodziekana, a do roku 1979 dziekana Wydziału Biologii UW. W tym samym roku obejmuje stanowisko prorektora Uniwersytetu Warszawskiego do spraw badań naukowych, a następnie, w trudnych czasach „stanu wojennego” (1981–1985) – rektora.

Obok zajęć uniwersyteckich podejmuje się kierowania Instytutem Ekologii PAN i tutaj pełnił stanowisko dyrektora od 1988 roku aż do objęcia, w 1996 roku, funkcji Głównego Konserwatora Przyrody (Podsekretarza Stanu) w Ministerstwie Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, którą sprawował przez półtora roku, nie zrywając więzi naukowych z Instytutem Ekologii (pozostając na części etatu).

Po wstąpieniu na Uniwersytet, już na pierwszym roku, Profesor wraz z grupą studentów uczestniczy w badaniach biocenozy jeziora Druzno. Zajmuje się oceną składu gatunkowego i liczebności zespołów pijawek oraz ptaków wodnych. W następnych latach Jego zainteresowania badawcze skierowane są na strukturę i funkcjonowanie zespołów zwierzęcych (głównie ptaków). Analizuje przestrzenno-czasową zmienność struktury i funkcjonowania zespołów ptaków zasiedlających różne typy limnologiczne zbiorników wodnych oraz adaptacje ekologiczne zespołów do warunków, przede wszystkim troficznych i rozwoju zbiorowisk roślinnych, występujących w porównywanych zbiornikach. Wskazuje również na znaczenie zespołów ptaków wodnych jako wskaźników ogólnej charakterystyki oraz wartości biologicznej jezior.

Na podstawie analizy wybiórczości środowiskowej, morfologii i zależności pokarmowych poszczególnych gatunków, w oparciu o zarys klasyfikacji Szulpina, wyodrębnił typy i formy ekologiczne w zespołach ptaków wodnych. Stanowiło to nowe podejście do opisu struktury zespołu. Warto zwrócić uwagę, że typy i formy ekologiczne w rozbudowanej przez Profesora klasyfikacji są odpowiednikami gildii – jednostki ekologicznej wyróżnionej przez ekologów amerykańskich znacznie później.

Na podstawie wieloletnich obserwacji zespołów ptaków zasiedlających w dużych zagęszczeniach zbiorniki wodne, Profesor mógł ocenić ich wpływ na przekształcanie tych środowisk: określić oddziaływanie ptaków na funkcjonowanie i strukturę wodnych układów przyrodniczych, znaczący ich udział w przepływie energii i krążeniu materii, ponadto – ocenić rolę ptaków w przenoszeniu i kumulowaniu chlorowanych węglowodorów (DDT).

Przez wiele lat Profesor prowadził badania nad dynamiką liczebności kaczkowatych oraz nad wpływem presji łowieckiej na tę grupę ptaków. Prowadził monitoring ptaków wodnych jezior mazurskich, kierował także wieloletnimi badaniami nad zimowaniem ptaków wodnych w Polsce (przy współpracy z Międzynarodowym Biurem Badania Ptaków Wodnych w Slimbridge). Etapowe podsumowania tych prac były opracowane i przygotowywane do druku. Niestety, nie zdążył ich ukończyć.

Mimo iż ptaki wodne stanowiły główny obiekt badań Profesora, to krąg Jego zainteresowań badawczych był znacznie szerszy. Między innymi zajmował się badaniem roli ptaków w biologicznej metodzie ochrony lasów, jak też zmianami, w cyklu wieloletnim, liczebności i rozmieszczenia na obszarze Polski gatunków ptaków rzadkich, występujących nielicznie, bądź ekspansywnych, takich jak rybitwa wielkodzioba, żuraw,

kruk i remiz. Opracowania dwóch ostatnich gatunków miały charakter obszernych monografii. Profesor interesował się także biomechaniką – ruchem zwierząt, co zaowocowało publikacją trzech książek.

W ostatnich latach życia, współpracując z grupą archeologów, z ogromnym zaangażowaniem zajął się rekonstruowaniem warunków panujących przed wieloma wiekami w określonych środowiskach, na podstawie składu gatunkowego ptaków, których szczątki były znajdowane w wykopaliskach archeologicznych. Dużą satysfakcję sprawiało Mu także rozpoznawanie gatunków zwierząt, głównie ptaków, na zachowanych fragmentach płaskorzeźb odnajdowanych w dawnych nekropoliach.

Szczególne miejsce w działalności Profesora zajmowały problemy ochrony przyrody. Działał niezwykle aktywnie zarówno na polu naukowym, jak i organizacyjnym. W latach 1966–1993 był sekretarzem, a następnie przewodniczącym Polskiej Sekcji Międzynarodowej Rady Ochrony Ptaków (*International Council for Bird Reservation*). Po trzech latach sekretarzowania (od 1969 roku) został przewodniczącym Polskiej Sekcji Międzynarodowego Biura Badania Ptaków Wodnych (*International Waterfowl Research Bureau*, obecnie *Wetland International*). Od 1975 roku był członkiem Państwowej Rady Ochrony Przyrody. Jako reprezentant Polski brał też czynny udział w organizowaniu międzynarodowych konferencji dotyczących ochrony przyrody (konwencja „RAMSAR” – o ochronie środowisk wodnych i błotnych; „Waszyngtońska” – o zakazie handlu dzikimi roślinami i zwierzętami; „Bońska” – o ochronie zwierząt migrujących; konwencja „Rio de Janeiro” – o ochronie różnorodności biologicznej). Na rzecz ochrony przyrody działał też jako Główny Konserwator Przyrody – Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa.

Ponadto Profesor Dobrowolski poszerzył swoje działania na rzecz ochrony przyrody, pisząc wiele artykułów. Jest również współautorem i redaktorem naukowym dwóch książek, z których jedna dotyczy waloryzacji przyrodniczej stawów rybnych, natomiast druga poświęcona jest ochronie środowisk wodno-błotnych.

W sumie Profesor Dobrowolski jest autorem lub współautorem ok. 80 publikacji naukowych, w tym 12 wydawnictw książkowych. Jednak tylko pierwszemu artykułowi (opublikowanemu w 1953 roku) towarzyszyły szczególne okoliczności, które zostały przez nas, 10-osobową grupkę magistrantów „z ekologii”, zapamiętane do dzisiaj. Po otrzymaniu za artykuł honorarium, Kazik z bardzo ważną miną przeprowadził skrupulatne wyliczenia, po czym zakomunikował: „*Idziemy na ciastka, starczy na dwa, a może trzy na głowę*”.

Profesor Dobrowolski miał niewątpliwie znaczący wpływ na rozwój nauki w Polsce w zakresie zoologii i ekologii nie tylko jako autor publikacji naukowych, lecz również jako organizator nauki. Był członkiem licznych towarzystw naukowych (m. in. jednym z założycieli Sekcji Ornitologicznej PTZool), członkiem wielu komitetów naukowych i rad naukowych, również członkiem rad, komitetów i kolegiów redakcyjnych wielu czasopism naukowych, także zagranicznych.

Równoczesne sprawowanie wielu funkcji umożliwiała Profesorowi rzadko spotykana umiejętność koncentracji na aktualnym zagadnieniu, efektywność pracy, łatwość formułowania myśli oraz wyrażania ich w postaci „gotowej do druku” i również świetna pamięć. Współpracując z Profesorem, autor tych wspomnień obserwował powstawanie

kilkustronicowego artykułu dyktowanego sekretarce podczas wędrowki między ścianami gabinetu.

Profesor Dobrowolski był również wybitnym dydaktykiem. Nauczaniu poświęcał wiele starań i uwagi. Na Uniwersytecie Warszawskim prowadził ćwiczenia, konwersatoria, seminaria i wykłady z zoologii, ekologii, ochrony przyrody i środowiska oraz ewolucji i filogenezy kręgowców nie tylko na Wydziale Biologii, ale również na Wydziałach: Pedagogiki, Geologii i Studiów Regionalnych oraz na Międzywydziałowym Studium Ochrony Środowiska. Profesor przywiązywał ogromną wagę do prowadzonych przez siebie wykładów i ćwiczeń, przygotowywał je bardzo starannie, ilustrując często własnymi rysunkami. Opracował wiele publikacji dydaktycznych (np. 8 tablic z zakresu zoologii), publikacji popularyzujących wiedzę, audycji radiowych i telewizyjnych. Osobiście brał udział w ćwiczeniach terenowych ze studentami. Był szefem wymagającym, ale równocześnie życzliwym, opiekuńczym, chętnie dzielącym się swoją szeroką wiedzą, pogodnym towarzyszem prowadzonych badań. Pod Jego kierunkiem stopień magistra biologii uzyskało ok. 180 studentów. Był promotorem zakończonych i obronionych 24 przewodów doktorskich. Ta część Jego spuścizny naukowej jest równie ważna jak liczne publikacje. Niestety, nie zdążył doprowadzić do obrony przygotowanych już prac doktorskich.

Niespodziewana choroba i odejście Profesora nastąpiło w okresie Jego pełnej aktywności naukowej i dydaktycznej. Pozostały niewykończone opracowania zebranych materiałów, niedokończone dyskusje, sprawy odkładane „na później”. Brakuje nam Kolegi i Przyjaciela, który w każdych okolicznościach, z sobie właściwym taktem, potrafił przeciwstawić się coraz częstszemu przejawom lekceważących zachowań w zależnościach służbowych; na którego radę i bogaty zasób wiedzy zawsze można było liczyć. Brakuje nam serdecznego i szlachetnego Przyjaciela. Cześć Jego pamięci!

Lucyna Andrzejewska i Aleksander Wasilewski

45 sympozjum i wycieczka geobotaniczna Międzynarodowego Stowarzyszenia Badań Roślinności (Porto Alegre, południowa Brazylia, 3–8 i 9–13 III 2002 r.)

Międzynarodowe Stowarzyszenie Badań Roślinności (niem.: *Internationale Vereinigung für Vegetationskunde*; ang.: *Internationale Association for Vegetation Science*; w skrócie IAVS), podobnie jak wiele współcześnie aktywnych na całym świecie stowarzyszeń naukowych, zrodziło się w Europie. Powstało z inicjatywy jednego ze współtwórców środkowo-zachodnio-europejskiej nauki o roślinności, niemieckiego badacza, Reinholda Tüxena. Sympozja tego stowarzyszenia najpierw odbywały się w miejscu pracy tego wybitnego badacza (*Bundesanstalt für Vegetationskartierung*) w Stolzenau w Dolnej Saksonii, a po jego przejściu na emeryturę – w pobliskim Rinteln. Spotkania gromadziły na początku głównie badaczy z zachodniej Europy. Atmosfera tych corocznych spotkań, organizowanych ze względu na wolny czas na uczelniach w Wielkim Tygodniu, była niezwykła. Składały się na nią: otwartość głównego organizatora, swobodna dyskusja i wymiana doświadczeń w czterech językach